

All makt åt orten

I Husby har det varit flera stadsbyggnadsstrider. För några år sedan skulle flera bostadshus rivas, men rivningsplanerna stoppades efter starka protester. Nu kämpar boende mot Förbifarten, och för att tvärbanan utbyggnad till Kista ska komma igång. Farid Aghamaleki, Gunnar Johansson och Arne Johansson är nöjda med att Husby har kvar sina gångbroar.

Politiker och stadsplanerare talar gärna om att involvera medborgarna. Men kan människor verkligen på riktigt styra vad som byggs i deras omgivning? I flera Stockholmsförorter visar nya gräsrotsgrupperingar att det faktiskt är möjligt.

Text ELISABET ANDERSSON Foto STAFFAN LÖWSTEDT

På 1960- och 70-talen växte flera folkliga rörelser fram i svenska städer som reaktion mot snabba och ofta brutala stadsomvandlingar. I dag arbetar lokala medborgargrupper för att kanalisera människors engagemang.

FOTO: ANDERS AHLGREN

Kanske kan man kalla den segrarnas bro. En gångbro som leder från kommersen vid Husby centrum över till ljusa bostadshus med skrovliga betongfasader, och vidare in i området med färgstarka loftgångshus, bergknallar och medeltidsinspirerad kyrka. På bron rör sig människor högt över Norgegatan, en nedsänkt genomfartsled kantad av grässlänter där vit-sippor vajar lätt i vinden.

I Husby, i norra Stockholm, finns flera sådana gångbroar. Kring dessa broar har en av de stora stadsbyggnadsstriderna i Stockholm stått på senare år.

–Detta är en av de saker jag alltid tyckt varit jättebra med stadsplaneringen här. Många är trångbodda, och då är det viktigt att man känner att man kan släppa ut barnen utan att vara orolig för trafiken, säger Farid Aghamaleki som står i folkvimlet på bron.

I Husby finns ett starkt civilsamhälle. För några år sedan ville Stockholms stad göra om förortens gatustruktur, med motiveringen att området skulle bli tryggare och bättre kopplat till omgivningen. Förslaget innebar att gångbroar skulle bort. Många lokala föreningar reagerade starkt. De pressade fram en förlängd samrådstid, för att Husbyborna skulle få en ordentlig chans att lämna synpunkter. Till slut skrotades hela idén.

Gångbroarna är kvar. Nu väntar nya strider. Om Förbifartens dragning, om bristen på möteslokaler, om placeringen av en ny begravningsplats.

Här, som i många områden, engagerar sig människor för att påverka sin hembygd. Det kan vara rivningar, förtätningar, upprustningar, vägdragningar och nya stadsbyggnadsideal som får människor att organisera sig.

På 1960-och 70-talen växte Alternativ stad och byalagsrörelser fram i svenska städer, som en reaktion på den tidens snabba och ofta brutala stadsomvandlingar. De senaste åren har vi sett medborgargrupper som "Alby är inte till salu", "Hökarängens stadsdelsråd" och "Nätverket Järvas framtid" arbeta för att påverka utvecklingen i Stockholms förorter.

–Det finns en väldig kraft i många av de här lokaletablerade grupperna. Och det är spännande att se att man kan jobba på så olika sätt, säger Sara Brolund de Carvalho, arkitekt och konstnär som skrivit sitt examensjobb om hur medborgarnas inflytande utvecklats historiskt inom stadsplanering.

Dagens arbetssätt kan rymma både demonstrationer och rotande i kommunala handlingar. I Husby har ett antal dramatiska händelser – som kampen

för gångbroarna, Husbykravallerna och protesterna mot planerade rivningar – lett till att Nätverket Järvas framtid och andra grupper bildat ett stadsdelsråd.

–Direkt efter kravallerna insåg vi att vi måste arbeta mer proaktivt i området, förklarar ordföranden Arne Johansson.

I rådet sitter representanter från lokala föreningar och nätverk. Syftet är, som det heter i stadgarna, att i kontakt med bland annat politiker och tjänstemän "eftersträva ett samarbete på de boendes villkor i lokala frågor".

Det är en ambition som på många sätt ligger i tiden. Medborgardialog har blivit ett modeord i samhällsplaneringen på senare år. Medborgarna ska involveras i planeringen och utformningen av platser, städer och verksamheter – åtminstone i teorin. Det är ett fint ideal som samtidigt väcker mängder av frågor. Hur kan politiker och planerare engagera människor på ett seriöst sätt? Var går gränsen för medborgarinflytande i en representativ demokrati? Hur undviker man att dialoger mest blir ett spel för gallerierna, en process där människor bjuds in att legitimera en utstakad färdriktning?

Frågan är också hur boende på bästa sätt ska organisera sig för att kanalisera ett lokalt engagemang och arbeta långsiktigt för utvecklingen av ett område. Och hur kan man få en konstruktiv roll – nidbilden är ju att människor mest engagerar sig för att säga nej. Om människor bjuds in tidigare, och får bättre inblick i vad som är på gång i ett område, blir det sannolikt mindre konflikter och överklaganden. Samtidigt vittnar många om dubbla signaler från kommunerna när det gäller medborgarnas engagemang.

–Alla kommuner efterlyser den här medborgardialogen, och pratar vitt och brett om den. Men det verkar som man duckar lite för den också, säger Bengt Svensson.

Han är pensionerad arkitekt, bosatt i en annan del av Stockholmsområdet – Trollbäcken i Tyresö, ett egnahemsområde med klippor och tallar vid Drevviken.

Här är frågorna andra än i Husby. Det finns ett stort exploateringstryck, samtidigt som kommunen saknar stadsarkitekt.

–Kommunen kan inte värja sig mot alla privata exploatörer som kommer in med förslag och vill bygga. Men man borde skaffa sig ett övergripande grepp, säger Bengt Svensson som genom den lokala egnahemsföreningen arbetar för en mer långsiktig planering, istället för de ad hoc-lösningar som han tycker dyker upp nu.

Han visar en skiss över området. Där

Våra grönområden är ju våra umgängesrum. Att bygga i spenaten, vad är det för jäkla dum idé? Det är konfrontativ stadsbyggnadspolitik.

har han och Svante Berg, också pensionerad arkitekt, ritat in ny bebyggelse längs ett stråk genom Trollbäcken. På skissen finns både stadsradhus, flerbostadshus, kulturhus, skolor och äldreboende längs en prydlig småstadsgata.

Trollbäckens egnahemsförening består inte av personer som demonstrerar och ockuperar. Istället kan de skriva bitska inlägg i lokalpressen – exempelvis om det stora skolbygge som planeras i en av Tyresös viktigaste parker. De tar fram forskning för att slå hål på kommunens argumentation, de skissar på alternativa lösningar, de pratar med politiker och de protesterar när de tycker att kommunens samrådstider är för snålt tilltagna.

–Jag tycker att man kan begära att kommunen försöker föra en seriös dialog med medborgarna, säger Svante Berg och får medhåll av Bengt Svensson.

De är två personer som, genom sin yrkesbakgrund och sina kunskaper om lagstiftning och planering, har goda möjligheter att göra sina röster hörda i förändringsprocesser. När kommuner bjuder in till medborgardialoger är frågan inte bara hur människor kan påverka, utan också vilka som förmår påverka. Det är ett ämne som tas upp i boken "Medborgardialog – demokrati eller dekoration?", utgiven av Arkus 2015. I boken finns bidrag från forskare, planerare, arkitekter och aktivister. De resonerar bland annat kring maktrelationer, möjligheten till fördjupad demokrati och rättvisaspekter.

Sara Brolund de Carvalho, som skrivit ett kapitel, tycker att samhället borde lära människor mer om planeringsprocesser för att göra det möjligt för fler att engagera sig tidigt och på ett konstruktivt sätt.

–Precis som kommunerna erbjuder bygglovsrådgivning när människor vill bygga till sin villa så skulle de kunna erbjuda människor hjälp att tyda detaljplaner, säger hon.

Plan- och bygglagen bygger på idéer om dialog och utveckling som är lokalt förankrad. Den lokala expertisen ska tas till vara. Men för att utöva medborgarinflytande krävs ofta envishet och strategiskt tänkande. I ett brunputsat hus i södra Stockholm sitter tre personer i en gammal butikslokal från 1950-talet. Det är stora fönster ut mot ett pittoreskt centrum. Dörren står på glänt, vårljuden letar sig in.

De som sitter här vet mer än de flesta om hur man som medborgare kan arbeta för sitt område. Ett resultat av deras arbete är att butikslokalen, som ägs av Stockholms hem, blivit en mötes- och utställningslokal som kan hyras till billig penning.

–Nu kämpar vi för vårdcentralens

överlevnad, säger Louise Modig Hall och blickar ut mot vårdcentralen på andra sidan gatan, med blå neonskylt.

Hon är ordförande i Hökarängens stadsdelsråd, som bildades 2002. Intill henne sitter Sören Berglund, styrelseledamot med läsglasögon uppskjutna i pannan. Den tredje personen är konstnären Per Hasselberg, också han styrelseledamot och dessutom grundare av Konsthall C i Hökarängen.

Stadsdelsrådet är en ideell organisation som arbetar för Hökarängens väl. En gång i månaden är det öppna möten, några gånger om året kommer tidningen Hökarängsnytt. Rådet försöker lyssna på vad människor i området vill, och samtidigt ha koll på hur planerare och beslutsfattare tänker.

Sören Berglund förklarar att rådet arbetar mycket med att läsa kommunala dokument och ta reda på vad som är aktuellt i området.

–Sedan lyfter vi upp det i vår tidning. Folk får komma med synpunkter. Vi är en paraplyorganisation för idrottsföreningar, pensionärsföreningar och vad det vara månde. Och flera av de föreningarna förmår ju inte skriva yttranden om planer, då kan vi vara en kanal.

Stadsdelsrådet har bland annat arbetat för ett mer livaktigt centrum. När människor i området var oroade för att centrum skulle tyna bort såg rådet till att det gjordes en ambitiös centrumutredning. Den negativa utvecklingen bröts. Nästa orosmoment handlade om Stockholms stads planeringsideal Promenadstaden, som många Hökarängsbor uppfattade som ett innerstadsideal. De såg framför sig hur traditionella kvarter skulle stämplas ut bland tallar och bergknallar, där alla skulle kunna promenera fram på trottoarer.

Stadsdelsrådet svarade med att lansera Cykelstaden Söderort – en idé om rörelse och tvärförbindelser i förortslandskapet, där kopplingar skapas via cykling snarare än promenader.

–Vi tyckte att det lirade bättre med bebyggelsestrukturen här ute, förklarar Per Hasselberg och tillägger att idéer från den rapporten sedan hamnade i Stockholms stads cykelplan.

De senaste åren har mycket handlat om hur och var det ska byggas nytt i Hökarängen.

–De får gärna bygga i Hökarängen. Men det ska vara på schysta villkor. Det finns platser där de ska bygga, där det förbättrar området, säger Sören Berglund och talar om hur "kanonfint" det blivit med nybyggena på Pepparvägen.

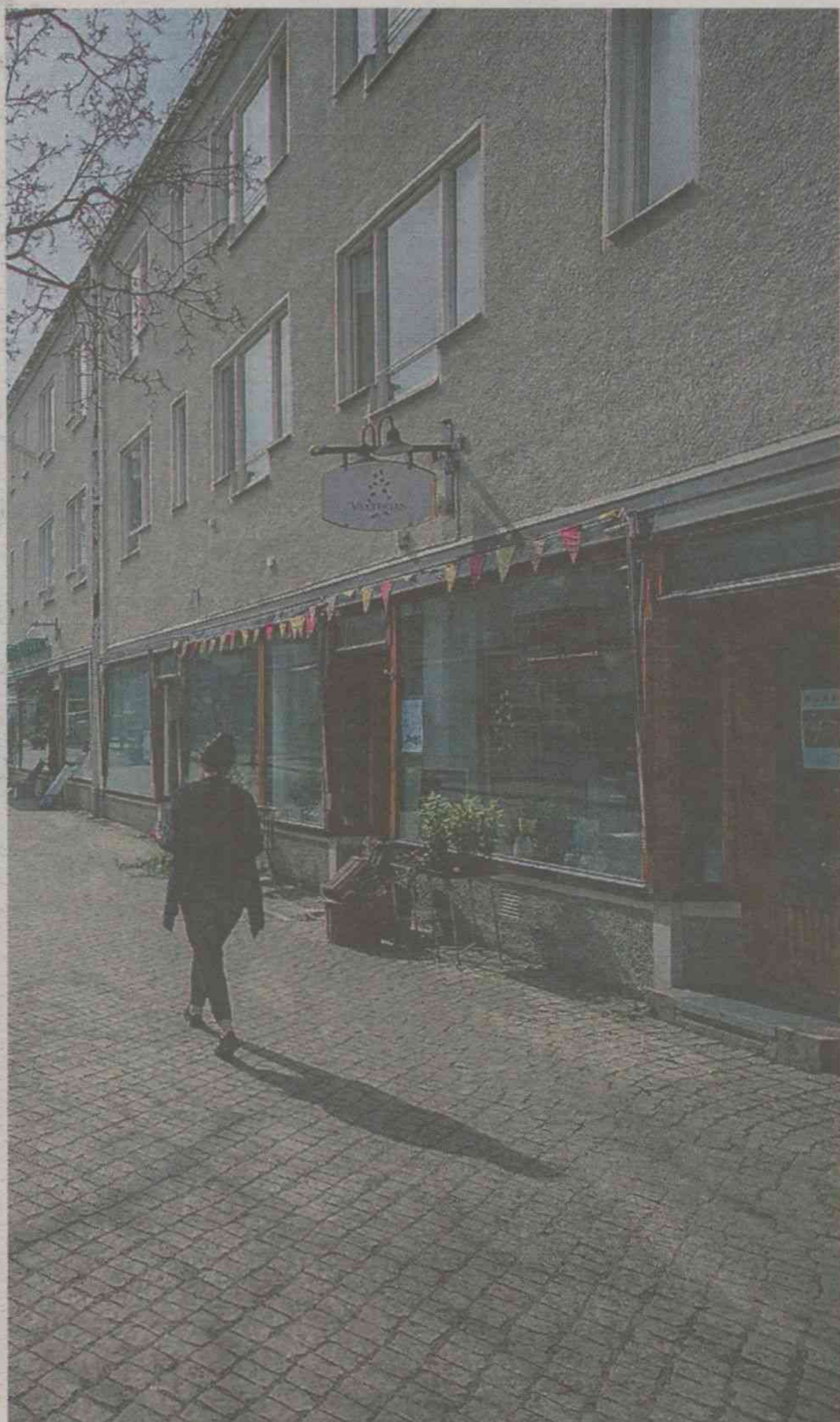
Byggen i grönområden är däremot en känslig fråga. Stadsdelsrådet vill visa och diskutera andra lösningar.

–Våra grönområden är ju våra um-

Hökarängen är en förort i södra Stockholm, där de boende länge arbetat för lokalt inflytande via ett stadsdelsråd. Byggen i grönområden väcker ofta ilska. Många skulle hellre se att den breda Örbyleden omvandlades till en riktig stadsgata, kantad av nya bostadshus.

gängesrum. Att bygga i spenaten, vad är det för jäkla dum idé? Det är konfrontativ stadsbyggnadspolitik, säger Per Hasselberg och tillägger att det vore mycket bättre att omvandla den breda Örbyleden, en gata som ser ut som en motorväg, till riktig stadsgata och bygga längs den.

– Bygg gärna på vår bakgård, Örbyleden. Det skulle kunna ge 5 000 lägenheter, det har vi räknat på. Vi skulle bara vara nöjda. Vi skulle få mindre trafikbuller och ett bättre underlag för servicen här ute.

När boende och lokala aktörer bildade Hökarängens stadsdelsråd 2002 väckte namnet viss kommunal irritation. Det lät ju nästan som om det handlade om en kommunal förvaltning.

– Man får lite muskler av ett sådant namn. Det borde finnas ett stadsdelsråd i alla förorter, utbrister Louise Modig Hall.

Nu finns det i alla fall ett stadsdelsråd även i miljonprogrammet på Järvafältet, inspirerat av det i Hökarängen. En sen eftermiddag träffas några av de aktiva på Yas kafé i Husby centrum. Det doftar sött från orientaliska bakverk. Pirjo Lawson, en eftertänksam medelålders kvinna, är en av dem som sitter vid bordet. För henne är det självklart att arbeta för hembygden.

– Det pratas mycket om så kallade utsatta områden. Men det är faktiskt rätt så trevligt att bo här, säger hon och talar om närheten till naturen. Hon tillägger att det finns flera skäl till att människor som lever här vill engagera sig i sin närmiljö.

– Människor som bor här har ofta inte sommarstuga. Då blir den här miljön väldigt viktig för dem.

Ett annat skäl är att människor upplever orättvisor i planeringen. Varför ska Förbifart Stockholm, med buller och avgaser, komma upp ur tunnel just vid lägenhetsförorterna på Järvafältet?

– När den vägen passerar fina villaområden, då är man väldigt mån om att gräva ned den.

Norra Järva stadsdelsråd har arbetat för att stoppa den sexfiliga kringleden. Aktionerna och demonstrationerna kommer att fortsätta. Nu försöker rådet få motorvägen nedgrävd i tunnel på Järva. Det lär bli en svårare strid än striden om gångbroarna.

Här handlar det om ett av Sveriges största infrastrukturprojekt, det största väg- och tunnelbygget som genomförts i Stockholms län. Men stämningen runt bordet är inte det minsta uppgiven.

– Vi fortsätter kampen, säger Pirjo Lawson med lugn och självklar röst.

elisabet.andersson@svd.se